

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995–yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

X.X.Raxmatova	
Naqshbandiya ta'limotida murosa falsafasiga munosabatning o'ziga xos xususiyatlari	98
X.A.Yulbarsova	
Bo'lajak sotsiologlarda ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari	102
A.B.G'ulomov	
Yoshlarda ekologik madaniyatni shakllantirishning falsafiy jihatlarini	107
B.Raxmanov	
Ibn Sinoning nohiziqi tafakkur asosidagi falsafiy qarashlarida sinergetik tamoyillar	110
N.A.Imomova	
Mehnat migratsiyasi vujudga kelishining ijtimoiy omillar va shart-sharoitlari	117
L.R.Usmonova	
Falsafiy komparativistika qadimgi dunyo madaniy muloqoti muammolari kontekstida	122
B.S.Ganiyev, U.S.Maksumova	
O'zbekistonda tadbirkorlik madaniyati dinamikasining ijtimoiy-falsafiy jihatlarini	128
A.Tashanov	
Zigmund Freyd va Erix Fromm falsafasida inson destruksiyasining ayrim talqinlari	135
A.A.Qambarov	
Ma'rifatli avlodni tarbiyalashning ijtimoiy-falsafiy tahlili	140
D.X.Gafforova, I.I.Rizayev	
O'rta asrlar O'zbekiston maqbaralarida tug'larning islom va tangrichilikdagi muqaddas timsoliy vazifalari	144
J.J.Shodiyev	
Insonlarni qadrlash va uni ma'naviy-axloqiy jihatdan qo'llab-quvatlashda din va falsafaning o'rni	150
D.O.G'afurov	
O'zbek milliy nikoh marosimlarining transformatsion xususiyatlari va uning ma'naviy qiyofasi	155

SIYOSAT

R.B.Mirzabayev	
Yangi O'zbekistonda davlat xizmati sohasi takomillashuvi jarayonlari	159
R.A.Ikramov	
Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda huquqiy ta'lim-tarbiya va ommaviy axborot vositalarining o'rni	168
D.Sh.Maxkamov	
Nizolarni hal etishda mediatsiya institutining o'rni va ahamiyati	173
M.M.Safarov	
Yangi O'zbekiston yoshlari siyosiy ongi va madaniyatining transformatsiyalashishini futurologik istiqbollari	177

TARIH

A.Sharafiddinov	
Farg'ona viloyatining Andijon uyezdida paxtachilik va paxta sanoatining shakllanishi (XIX asr oxiri – XX asr boshlari)	185
M.F.Rasulov	
O'zbekiston minoralari haqida ayrim mulohazalar (qadimgi va o'rta asrlar davri)	190
M.H.Isamiddinov, M.H.Hasanov, N.Qambarov	
2022-yili Quva arkida olib borilgan arxeologik qazishma ishlari	196
F.E.Atajanova	
Xorazmda xalq maorifi tizimi rivojlanishi: muammolar, vazifalar va natijalar	200
B.T.Mirzaqulov	
Mang'itlar sulolasi davrida Buxoro amirligida davlat boshqaruvi	204

BO'LAJAK SOTSIOLOGLARDA IJTIMOY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИОЛОГОВ****THE THEORETICAL BASICS OF SOCIAL COMPETENCE DEVELOPMENT IN FUTURE SOCIOLOGISTS****Yulbarsova Xurshida Abdullajonovna****¹Yulbarsova Xurshida Abdullajonovna**

— Farg'ona davlat universiteti sotsiologiya kafedrasida dotsenti v.b

Annotatsiya

Ta'lim jarayoniga bo'lgan zamonaviy talablar bizga kasbiy ijtimoiy kompetentlikning tashkil topishi va shakllanishini pedagogik jarayon sifatida ham qabul qilish imkoniyatini beradi. U talabalarda ahamiyatli-motivatsion sohani va kasbiy faoliyatning shaxslararo va madaniyatlararo ijtimoiy kompetentsiyalarni rivojlantirish bilan sifatli kasbiy kompetentsiyalar bilan ta'minlashga yo'naltirilgan. Shu sababli maqolada ijtimoiy kompetentsiya tushunchasi mohiyati va mazmuni sotsiologik va pedagogik jihatdan o'rganilgan. Shuningdek bo'lajak mutaxassislarida ijtimoiy kompetentsiyani rivojlantirish bugungi kunning dolzarb masalasi ekanligi, jamiyatning ijtimoiy jarayonlari tahlili nazariy va metodologik yondashuvlar yordamida izohlangan.

Аннотация

Современные требования к образовательному процессу дают нам возможность принять организацию и формирование профессиональной социальной компетентности как педагогический процесс. Она направлена на формирование у студентов качественных профессиональных компетенций с развитием значимых и мотивационных сфер и межличностных и межкультурных социальных компетенций профессиональной деятельности. По этой причине в статье социологически и педагогически исследуются сущность и содержание понятия социальной компетентности. Также поясняется, что развитие социальной компетентности у будущих специалистов является актуальным вопросом сегодняшнего дня, а анализ социальных процессов общества разъясняется с использованием теоретико-методологических подходов.

Abstract

Modern requirements for the educational process give us the opportunity to accept the organization and formation of professional social competence as a pedagogical process. It is aimed at providing students with high-quality professional competences with the development of significant and motivational spheres and interpersonal and intercultural social competences of professional activity. For this reason, the essence and content of the concept of social competence are studied sociologically and pedagogically in the article. It is also explained that the development of social competence in future specialists is an urgent issue of today, and the analysis of social processes of society is explained using theoretical and methodological approaches.

Kalit so'zlar: kompetentlilik, kompetentsiya, bo'lajak sotsiolog, ijtimoiy kompetentsiya, asosiy kompetentsiyalar, ijtimoiylashuv, ijtimoiy munosabatlar, pedagogik jarayon.

Ключевые слова: компетентность, компетентность, будущий социолог, социальная компетентность, базовые компетенции, социализация, социальные отношения, педагогический процесс.

Key words: competence, competence, future sociologist, social competence, basic competences, socialization, social relations, pedagogical process.

KIRISH

Bo'lajak sotsiologning yetuk mutaxassis sifatidagi ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish o'sib kelayotgan yoshlarni mehnat faoliyatlarida o'z o'rnini topishlariga, sifatli ta'lim olishlariga, shaxslararo ijtimoiy-madaniy muloqotlarini shakllantirishga yordam berishi kerak, biroq bunda eng muhimi – shaxsni talabga to'la javob beradigan darajada rivojlantirish va uning o'z imkoniyatlarini amalga oshirishi uchun zaruriy sharoitlarni yaratish dolzarb muammodir.

Aynan shuning uchun mutaxassislar tayyorlash ta'lim jarayonining asosiy vazifasi bo'lajak mutaxassisni kasbiy-pedagogik tayyorgarligining ajralmas qismi bo'lgan ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'zbekiston Respublikasining taniqli olimlari tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy xulosalar bo'lajak sotsiologlarda ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

FALSAFA

Ushbu masala O'zbekiston Respublikasi pedagog va psixologlari (N.A.Muslimov, M.H.Usmonboyeva, D.M.Sayfurov, A.B.To'raev, R.X.Jo'rayev, O.Musurmanova, U.Sh.Begimqulov, N.N.Azizxodjayeva, M.G.Davletshin, M.Ochilovlar) tadqiqotlarida turli nuqtai nazarlardan ko'rib chiqilgan. Jumladan, N.Azizxodjayeva bo'lajak mutaxassislarining kasbiy kompetentsiyalarini shakllanishini o'rgangan. Tadqiqotchilar N.A.Muslimov, M.H.Usmonboyeva, D.M.Sayfurov, A.B.To'rayevlar pedagogning pedagogik kompetentligi hamda kreativligi asoslariga e'tibor qaratganlar. Pedagog olimalarimizdan O.Musurmanova yuqori sinf o'quvchilarining ma'naviy madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslarini o'rganganlar. R.X.Jo'rayev ta'lim sifatini rivojlantirish asoslarini o'rganganlar. U.Sh.Begimqulov esa pedagogik ta'lim jarayonini axborotlashtirishni tashkil etish mexanizmlarini tadqiq qilganlar. Shuningdek, Z.K.Kurbaniyazova tomonidan aralash ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-pedagogik kompetentligini rivojlantirishga doir didaktik jarayonlar o'rganilgan.

Respublikamizda bo'lajak mutaxassislarining ijtimoiy kompetentsiyalari va malakalarini rivojlantirish, ijtimoiy faoliyatga taktik va strategik yo'nalganlikni tarbiyalash, affiliatsiya motivi asosida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirishga ustuvor yo'nalish sifatida e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, ta'lim amaliyoti integrativ yondashuv asosida bo'lajak sotsiologlarda ijtimoiy kompetentlikni shakllantirish omillari va mezonlarini aniqlashtirish, kontseptual modeli va amaliy-texnologik tizimini takomillashtirishni taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "Ta'lim va o'qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy qilish asosida oliy ta'lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish, ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni rag'batlantirish, ilmiy va innovatsion yutuqlarni amaliyotga joriy qilishning samarali mexanizmlarini yaratish" [1] kabi muhim vazifalar belgilandi. Bu esa, integrativ yondashuv asosida bo'lajak sotsiologlarning ijtimoiy kompetentligini shakllantirish mexanizmini takomillashtirishni talab etadi. Shu bilan birga ta'lim sifatini oshirish zarurati siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy muhitdagi o'zgarishlar jarayonlarining tezlashishi, yangi global muammolar va axloqiy ziddiyatlarning paydo bo'lishi bilan bevosita bog'liq.

Ijtimoiy kompetensiyalar tadqiqotda tobora ommalashib borayotga bugungi davrda bu zaruriyat quyidagilar bilan belgilanadi:

- qadriyatlarni shakllantirish orqali o'tadigan bozor sohasidagi sotsializatsiya: yosh avlodda asosiy ijtimoiy ko'nikmalarni, iqtisodiyot va ijtimoiy munosabatlar sohasidagi amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish orqali o'z farovonligi va jamiyat holati uchun javobgarlik;
- giyohvandlik, uysizlik, jinoyatchilikning o'sishi va boshqalar bilan bog'liq salbiy ijtimoiy muammolarni hal qilish;
- ijtimoiy va iqtisodiy rollarning tez o'zgarishiga tayyor bo'lishdan iborat bo'lgan ijtimoiy mobillikni ta'minlash.

Boshqacha aytganda, insonning ijtimoiy kompetentsiyalarini shakllantirish, rivojlantirish va takomillashtirish zamonaviy jamiyatda zaruriyatga aylandi.

Dastlab, ijtimoiy kompetensiyaga qiziqish nutq kommunikasiyasi nazariyasi, boshqaruv sotsiologiyasi va ijtimoiy psixologiyada paydo bo'ldi. XIX asr oxirida. kasb-hunar ta'limida ijtimoiy-psixologik kompetensiya tushunchasi paydo bo'ldi. Keyinchalik I.A. Zimnyaya o'z tadqiqotida barcha kompetensiyalar o'z mohiyatiga ko'ra ijtimoiy (so'zning keng ma'nosida) "... chunki ular jamiyatda rivojlangan, shakllangan, o'z mazmuniga ko'ra ijtimoiydir, shu jamiyatda ikkalasi ham paydo bo'ladi va faoliyat ko'rsatadi" deb yozgan.

Adabiyotda ijtimoiy kompetensiya tushunchasi birinchi marta A.P.Vemoshkin va S.Z.Goncharovlarning maqolasida ishlatilgan [4]. Mualliflar ijtimoiy kompetensiyani ijtimoiy institutlarning maqsad va vazifalari, ijtimoiy o'zaro ta'sir qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, me'yorlar va munosabatlardan xabardorlik sifatida talqin qiladi.

Bu davrni ijtimoiy kompetensiyaning yaqqol rivojlanishi, tuzilmaning shakllanishi va uning asosiy funksiyalari bilan qayd etish mumkin. Demak, ijtimoiy pedagogikaga oid atamalar lug'atida quyidagi ta'rifni ko'rish mumkin: "Ijtimoiy kompetensiya – bu shaxsga jamiyat hayotining me'yor va qoidalarini yetarli darajada bajarish imkonini beradigan ijtimoiy mahorat (burch)", deb ta'riflanadi.

Uslubiy atamalar va tushunchalarning yangi lug'atida: "Ijtimoiy kompetensiya - bu boshqa kishilar bilan kommunikativ munosabatlarga kirishish qobiliyati, bu ehtiyojlar, motivlar, kelajakdagi aloqa sheriklariga, shuningdek, o'z shaxsiga nisbatan ma'lum munosabat bilan belgilanadigan -

hurmat. Kommunikativ munosabatlarga kirish qobiliyati kishidan ijtimoiy vaziyatda harakat qilish va uni boshqarish qobiliyatini talab qiladi" [6], deb keltirilgan.

Psixologik lug'atda: "Ijtimoiy kompetentsiya – bu ma'lum bir shaxsning ma'lum bir jamiyat tomonidan taqdim etilgan sharoit va imkoniyatlarga muvofiqi", deb ta'rif berilgan.

Shunday qilib, taqdim etilgan ta'riflarda aniq ko'rinib turibdiki, ijtimoiy kompetentsiya atamasi turli sohalarida ko'rib chiqilishiga (psixologiya, sotsiologiya, metodologiya) qaramay, jamiyatdagi kishilarning hayoti va munosabatlari bilan bog'liq sohadagi xabardorlik, bilim va amaliy ko'nikmalar sifatida belgilanishi mumkin. Aytish mumkinki, ijtimoiy kompetentsiya shaxsning integrativ xususiyati sifatida tushunilishi kerak.

Ushbu atamaga bunday yondashuv zamonaviy adabiyotda ham qo'llaniladi. Shunday qilib, masalan, L.V.Xoroshko o'z tadqiqotida quyidagi ta'rifni beradi: "...Ijtimoiy kompetensiyalar - bu ijtimoiylashuv jarayonida shakllanadigan bilim, malaka, ko'nikma va qobiliyatlarni o'z ichiga oluvchi va o'quvchilarga nafaqat moslashish, balki integratsiyalashuvga ham imkon beradigan, jamiyat, ijtimoiy muhit bilan samarali hamkorlik qilish, ijtimoiy muhitdagi muammolarni samarali hal qilishdagi integral shaxsiy ta'limdir [8].

Zamonaviy tadqiqotchilarning ko'plab ishlari ma'lum bir toifadagi kishilarning ijtimoiy kompetensiyalarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, bu ta'rifni konkretlashtiradi, unga shaxsning individual xususiyatlarini va kasbiy faoliyat doirasini hisobga olgan holda tor, lekin aniq yo'nalish beradi.

Tadqiqodchi V.A.Zaxarevich ijtimoiy kompetensiyalari "Maktabgacha ta'lim" yo'nalishi bo'yicha bakalavriat talabalarini tayyorlash kontekstida ko'rib chiqadi. Bunda muallif ijtimoiy kompetensiyalarni kasbiy va shaxsiy xususiyatlar majmui, shu jumladan nazariy (pedagogik va psixologik) bilimlar tizimi, Maktabgacha ta'limning ta'lim standarti, davlatning maqsad va vazifalarini samarali hal qilish uchun zarur bo'lgan intellektual o'qituvchining kasbiy standarti talablariga muvofiq mehnat funktsiyalarini amalga oshirishga hissa qo'shadigan universal, amaliy ko'nikmalar va muloqot qobiliyatlari, bolalar, ota-onalar, o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlar tizimi [5], deb tushuntiradi.

V.A.Vorobyevaning tadqiqotlarida "ijtimoiy kompetensiya" atamasi tanlangan toifadagi kishilar uchun ham spetsifikatsiyaga ega "... "Pedagogik ta'lim" (profil "Til ta'limi: xorijiy tillar") yo'nalishi bo'yicha tahsil olayotgan bo'lajak magistrning ijtimoiy kompetensiyasi. Bu pedagogik, uslubiy, ilmiy-tadqiqot, boshqaruv, dizayn va madaniy-ma'rifiy kabi professional faoliyatning etakchi sohalarida eng muhim kasbiy vazifalarni hal qilish uchun chet tili ta'limi subyektlari bilan samarali ijtimoiy hamkorlikni amalga oshirish qobiliyatidir [3].

"Ijtimoiy kompetensiya" atamasi so'nggi yillarda yanada individual xususiyatga ega bo'ldi. Ushbu ta'rifda aniqroq tavsiflash maqsadida o'ziga xos xususiyatlar paydo bo'ladi.

Mualliflar ijtimoiy kompetensiyalarni umumiy tarzda ko'rib chiqadigan ko'plab asarlari ham mavjud. Shunday qilib, A.V.Strelkova o'z ishida ijtimoiy kompetensiyani "...shaxsning vaziyatga adekvat munosabati va harakatlarining maqsadga muvofiqi asosida jamiyatdagi o'zaro munosabatlarning eng samarali jarayoniga erishish uchun muayyan xatti-harakatlar modelini mustaqil ravishda tanlash qobiliyati" [7], deb tushuntiradi.

Mahalliy olimlarimizdan S.M.Norboyeva bo'lajak pedagoglarda ma'naviy kompetentlikni rivojlantirish muammosini taxlil qilib, shaxsning ma'naviy rivojlanish sohasi doirasida subyekt, shaxs va individuallik sifatida bo'lajak pedagoglarning yosh tavsifi, uning ma'naviy kamolotida pedagogik-psixologik fanlarning o'rni va rolini hamda talabalik yillari o'z-o'zini namoyon etishda aks etadigan faol axloqiy tanlov davri ekanligini alohida ajratib ko'rsatgan.

Shuningdek D.Tursunov umumta'lim maktabi o'quvchilarida g'oyaviy-mafkuraviy kompetentlikni rivojlantirishda umummadaniy kompetensiyaning tuzilmasi va pedagogik shart-sharoitlari, yondashuvlar, shakl va vositalari, umummadaniy kompetensiyalar tizimining integratsion jihatlarini faol fuqarolik pozitsiyasi bilan qayta aloqasini hisobga olish asosida tahlil qilingan. Olim tadqiqodida "g'oyaviy-mafkuraviy kompetentlik" atamasini qo'llab, o'quvchining g'oya va mafkura sohasidagi bilimga ega bo'lishi, unda mafkuraviy immunitetni shakllantirib bunyotkor g'oyalarni kundalik hayotda qo'llay olish layoqatini rivojlantirishini ta'kidlab o'tgan.

Tadqiqotchi olima Z.Azimova ijtimoiy kompetentlikni o'rganishda o'quvchilar jamoasidagi munosabatlarga e'tiborni qaratib, quyidagi turlarga ajratib ko'rsatgan:

1. Rasmiy munosabatlar. Ular lavozim asosida paydo bo'ladi, qonun bilan belgilanadi, nizomlar, qoidalar va boshqalar bilan nazorat qilinadi.

FALSAFA

2. Norasmiy munosabatlar. Ular insonning insonga shaxsiy munosabati asosida yuzaga kelib, bu kishilar uchun umumiy tartibda qabul qilingan qonunlar va me'yorlar, qat'iy o'rnatilgan talablar va qoidalar bo'lmaydi.

3. Vertikal munosabatlar. Bu shaxslararo aloqalar bo'lib, ular jamoa ichida rasmiy yoki norasmiy lavozim pog'onasida turli o'rinni egallagan rahbar va uning xodimi, liderlar va jamoaning boshqa a'zolari, umuman odamlar o'rtasida shakllanishi mumkin.

4. Gorizontalar munosabatlar. Bu jamoada bir xil rasmiy yoki norasmiy o'rinni egallagan a'zolarining shaxslararo aloqasi. Bu ta'rif bizning nazarimizda aniq emas. Gorizontalar aloqalar tushunchasi asossiz chegaralangan. Guruhda vertikal munosabatlar ham gorizontalar munosabatlar ham birday mavjud bo'lishi mumkin. Bularni qarama-qarshi qo'yish mumkin emas.

5. Shaxslararo amaliy munosabatlar. Ular kishilarning birgalikda ishlashi yoki shu sababga bog'liq holda yuzaga keladi.

6. Shaxsiy munosabatlar – bu bajarayotgan ishlaridan qat'iy nazar insonlar o'rtasidagi munosabat. Ularni vertikal holatda ham gorizontalar holatda ham tuzish mumkin. Rivojlangan jamoada o'zaro munosabatlarning shaxsiy va amaliy tizimi shakllanadiki, ular bir-birini yaxshi to'ldirib, jamoa a'zolarining talab va ehtiyojlarini qondirishda turli darajada rol o'ynaydi.

7. Shaxslararo ratsional munosabatlar. Ularning asosini insonlarning qay darajada bir-birini bilishi va atrofdagilarning ularga nisbatan obyektiv bahosi tashkil etadi.

8. Emotsional munosabatlar. Bu insonning insonga nisbatan shaxsiy, individual qarashlariga asoslangan sub'ektiv bahosidir. Bu kabi munosabatlar faqat ijobiy yoki salbiy emotsiyalar bilan bog'liq holda yuzaga keladi; ular har doim ham inson haqida to'g'ri va ob'ektiv ma'lumotlarga asoslanmaydi.

9. Asosiy faoliyat zaminiga qurilgan munosabatlar faoliyat mazmunida aks etgan munosabatlar deb ataladi.

10. Faoliyat mazmunida aks etgan munosabatlar. Ular bu faoliyat bilan bevosita bog'lanmagan bo'ladi. Shuni ham e'tiborda tutish kerakki, rivojlangan jamoaning asosini birgalikdagi ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan faoliyat va uning ichida shakllangan qatnashchilarning muloqoti va o'zaro aloqalari tashkil etadi [2, 64-66 b.].

NATIJARLAR VA MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'plab tadqiqotchilar "ijtimoiy kompetensiya" atamasiga yondashuvlarning xilma-xilligiga qaramay, ular o'z asarlarida uni quyidagicha ta'riflaydilar: — o'zaro munosabatlarning ijtimoiy normalari haqidagi bilimlar tizimi sifatida; - ijtimoiy voqelikni real idrok etish va turli ijtimoiy vaziyatlarda ijtimoiy o'zaro ta'sir o'tkazish qobiliyati; - shaxsning ijtimoiy faolligi darajasi; - ijobiy dinamika yoki ijobiy natija bilan muayyan sharoitlarda tegishli ijtimoiy maqsadlarga erishish; - ijobiy natijalarga erishish uchun ijtimoiy muhit resurslari va shaxsiy salohiyatdan foydalanish qobiliyati; - o'z-o'zini rivojlantirish, ijodiy faoliyat, fuqarolik burchini bajarish, oilani yaratish va boshqalarga ehtiyoj va tayyorlik; - atrofdagi voqelikning har qanday ijtimoiy sharoitlariga moslashish va qabul qilish qobiliyati kabilar.

Shunday qilib, bo'lajak sotsiolog uchun ijtimoiy kompetentlikning muhimligini ta'kidlagan holda, ushbu sifatning rivojlanishi uning o'zgaruvchan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga moslashishiga, mazkur o'zgarishlarga o'z vaqtida va ijtimoiy jihatdan maqsadga muvofiq javob berishga tayyorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, - degan xulosaga keldik. Bu esa bo'lajak sotsiologga dunyoqarashni kengaytirish, qadriyatli munosabatlar tizimi, mustaqil bilim olish uchun motivatsiya, o'z kasbiga qiziqishiga yaxlit bir nuqtai nazarni shakllantirishga imkon beradi. Bunda sotsiologlarning kasbiy funksiyalarini shakllantirishda sifat o'zgarishlari sodir bo'lib, ular ijtimoiy-kasbiy faoliyat asosida yotadigan axloqiy qadriyatlarni amalga oshirish; fuqarolarga ijtimoiy yordam ko'rsatish va qo'llab-quvvatlash; ijtimoiylashuv jarayonida bolaga yaqindan yordam berish, ta'lim jarayonining barcha subyektlari o'rtasidagi munosabatlarni uyg'unlashtirishga yo'naltirilganligi (mahalla, oila, maktab); individual va guruhviy farqlarni hurmat qilishda yaqqol namoyon bo'ladi. Qoidaga muvofiq, bunday mutaxassislar bolalarning, umuman fuqarolarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi uchun sharoit yaratib, fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishga, ijtimoiy adolatni ta'minlashga intilishadi, shaxsiy va kasbiy odob-axloqning yuqori standartlarini o'z faoliyatida qo'llash orqali namoyon qiladi.

XULOSA

Demak, ijtimoiy kompetentlik – bu bo'lajak sotsiologning jamiyat, ijtimoiy-madaniy muhit, kishilarning kundalik turmush tarzi bilan tanishtirish, sotsial xodisa va jarayonlarning mohiyatini anglashning zaruriy qismi bo'lib, jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga befarq bo'lmaslik, voqelikni to'laqonli idrok etish va jamoatchilik fikrini tahlil qilish orqali o'zgartira olish qobiliyatini ifoda etadi. U mutaxassisning ijtimoiy tajribasi, istiqbolda o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi, individualligi, kasbiy qoniqishi bilan belgilanib, bilim, dunyoqarash va ish faoliyatning mustahkam asoslarini o'zida mujassam etadi.

Shunday ekan, inson ijtimoiy mavjudot bo'lib, doimo tashqi olam bilan turli xil munosabatlar doirasida bo'ladi. Bu shaxsdan tegishli kompetensiyalarga (ya'ni, bilim, ko'nikma, qobiliyat, shuningdek, boshqa ijtimoiy subyektlar bilan munosabatda bo'lish qobiliyati) ega bo'lishini talab qiladi. Shunga ko'ra, atrofda dunyodagi munosabatlar soni muvaffaqiyatli o'zaro ta'sir qilish uchun zarur bo'lgan vakolatlar sonini belgilaydi, ular shaxsning umumiy malaka darajasini tashkil qiladi.

Ijtimoiy kompetentsiya to'g'risidagi qarashlarni tahlil qilish bizga shaxsiy va jamoat manfaatlarini, jamiyat bilan o'zaro munosabatlar jarayonida adekvat xulq-atvorni, kommunikativ bilimlarni, sotsializatsiya muvaffaqiyatini, ziddiyatli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatini, ijtimoiy qobiliyatlarni bilishni standart va nostandart vaziyatlarda konstruktiv xatti-harakatlar usullarini qo'llay bilishni nazarda tutadi. Ijtimoiy kompetentsiya shaxsni ijtimoiylashtirishning yetakchi omili ekanligini tushunish muhimdir, bu har bir shaxsning ijtimoiy kompetentsiyasini to'g'ri shakllantirish va rivojlantirish zarurligini anglatadi. Bu esa bo'lajak sotsiologning zamonaviy jamiyatda yuqori talabni beradigan muhim shartlari hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida / O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. - T.: 2017. 6-son, 70- modda. (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan. On the Strategy of Actions for the Further Development of the Republic of Uzbekistan / Collection of Legal Documents of the Republic of Uzbekistan. - T.: 2017. Issue 6, Article 70.)
2. Азимова З.Э. Ўқувчиларнинг шахслараро муносабатлари интеграл диагностикаси. Дисс... канд. пед. наук. – Тошкент, 2009. 20-25 б. (Azimova Z.E. Integral diagnosis of students' interpersonal relations. Diss... cand. ped. science - Tashkent, 2009. 20-25 p.)
3. Воробьева В. А. Формирование социальной компетенции будущих магистров педагогического образования в процессе обучения иноязычному общению: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Курск, 2015. 23 с. (Vorobieva V. A. Formation of the social competence of future masters of pedagogical education in the process of teaching foreign language communication: author. dis. ... cand. ped. Sciences. Kursk, 2015. 23 p.)
4. Гончаров С. З. Социальная компетентность личности: сущность, структура, критерии и значение // Образование и наука. 2004. № 2. С. 3–19. (Goncharov S. Z. Sotsialnaya kompetentnost lichnosti: suschnost, struktur, kriterii i znachenie // Obrazovanie i nauka. 2004. No. 2. S. 3–19.)
5. Захаревич В. А. Педагогические условия формирования социальных компетенций студентов бакалавриата в процессе педагогической практики : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Владикавказ, 2015. 21 с. (Zakharevich V. A. Pedagogical conditions for the formation of social competencies of undergraduate students in the process of pedagogical practice: author. dis. ... cand. ped. Sciences. Vladikavkaz, 2015. 21 p.)
6. Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс]. URL: <https://dic.academic.ru/>.
7. Стрелкова А. В. Формирование социальных компетенций старших подростков методом кейсов: автореф. дис. ... канд. пед. наук. М., 2016. 23 с. (Strelkova A. V. Formation of social competencies of older adolescents by the case method : author. dis. ... cand. ped. Sciences. M., 2016. 23 p.)
8. Хорошко Л. В. Формирование социальных компетенций у воспитанников образовательных учреждений интернатного типа : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Карачаевск, 2015. 24 с. (Khoroshko L.V. Formation of social competencies among pupils of educational institutions of boarding type: author. dis. ... cand. ped. Sciences. Karachaevsk, 2015. 24 p.)